

2h. 2h-74.
78, 79, 80, 81

126

Stamps

had

40-10
259
այս քաղաքի
Տարի 1921
Ե. Կ. Զ. Բ.
Կ. Բ. Թ. Բ. Ի. Ե. Կ.
Տարի 1921

ՀԱՅՐԵՆԻ ԲԸ

ԵՒ

ՄԵՐ ԲՆԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Զախորդ օրերը մերան նման կուզան ու կ'երթան,
Վհասկո՛ւ չի, վերջ կ'ունենան, կուզան ու կ'երթան:

Փորձանք, հաշտմանք եւ նեղուչիւն ազգերի գշխից,
Ինչպէս ճանապարհի կարաւան, կուզան ու կ'երթան:

ԱՆՈՒՂ ՉԻՒԱՆԻ

1921

Տպագրութիւն Բէշիշեան

Եգմիր

Ի Ա Ղ Ա Ղ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Արեւելքէն արեւմուտք սէզ լեռներուն ձիւնապատ կողմն վրայ ամբաշէն, ուր կը հոսի աննաշիւ Թարժ արիւնք մարդկային, բոսորագոյն, յորդառատ, Խաղաղութիւն թող ըլլայ, թող զայ արեւ, թող զայ տիւ:

Արեւելքէն արեւմուտք շեփոցին տեղ մարտագոչ, Որ ասպարէզ կը կարոյ պիւրճ թագերուն սընափառ, Արծազանգէ, թող լըսուի եղբայրութեան վսեմ կոչ, Եւ զընծագին թող հընչեն նուազները սիրալատ:

Արեւելքէն արեւմուտք թող վերջ գտնին լաց, կնկան, Մայրերն այլեւս թող չոյրան իրենց պրտուզն արգանդին, Ո՛չ աղչիկներն սուգ կապին իրենց ճակտին կուսական, Եւ ո՛չ կիներն այրերուն տըխուր մահով միշտ հիւծին:

Արեւելքէն արեւմուտք երջանկութիւն թող ըլլայ, Թող կորսուի պետական անգութ ետք առ յաւէտ, Թող անգերուն փոքր, ստրուկ՝ ծագի նոր յոյս, ապագայ, Բըռնութեան տեղ թող շողայ արդարութիւն փրկաւէտ:

Արեւելքէն արեւմուտք թող արշաւեն կենսաբեր Շոգեշարժներն, խօսք, զըրիչ, մարտաբարուեստ, գիտութիւն, Վերականգնին պերճաշուր թող աւերակ քաղաքներ, Եւ Հայաստան բարձրանայ մինչեւ զեկիթն փառքերուն:

Արեւելքէն արեւմուտք վարդէ անձրեւ թող տեղայ, Պարարտ ուրտերն պըսակուին նոխ հունձքերով միշտ բեղուն, Չեւր տան ցեղերն ու զառնան տիեզերքի պարն հըսկայ, Իսկ մենք տօնենք աշխարհի անդորր Տարին Մեծագոյն:

1 Յունուար 1921
Իզմիր

Վ. Արքրուկի
79-2020

Handwritten numbers: 19 and 79.

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԲՆԱԿԱՆ

ՁԻՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Հայրենակի՛ցներ,

Նոր տարիի այս առաջին օրը վստահ եմ թէ բոլորիդ սիրտերը տխուր են, և դուք, յուսահատ Եւրոպայի չոր ու ցամաք խոստումներէն ու մեր մեծ զինակիցներուն անհավանալի կըրաւորական գերէն, դարձեալ սկսած էք յուստես ըլլալ մեր ապագայի մասին եւ ուզողուած քաջալերական ազդու խօսքերուն առջեւ ձեր ուտերը սկեպտու թեամբ շարժել: Թէև ձեր այս վհատութիւնը մասամբ արդարանալի է և ամէնուս վեցնարբւրամեայ համբերութիւնը իր գազաթնտիէտին հասած, սակայն ես երբէք չեմ բաժնեւր ձեր յուսալքութիւնը և ո՛չ ալ կ'ընդունիմ այն յոռի գուշակութիւնները որոնք անկտմ և անջիղ ազգայիններու սեւատես ու գեղներէն ըզխելով՝ մեզ կը տանին դէպի քայքայում և ոչնչացումը մեր ազատութեան ու անկախութեան դարաւոր գեղեցիկ իտէալներուն:

Արդ, որպէսզի կարողանամ ձեր յուստեսութեան դարման մը տանիլ և ամրացնել ձեր հաւատքը մեր փայլուն ու լուսաշող ապագայի

մասին, ներկայ գրքային նեղ ու անձուկ էջե-
րուն մէջ, որոնք 1921 տարուան համար իւրա-
քանչիւր հայու անբաժան ընկերը (vade mecum)
պէտք է ըլլան, պիտի ջանամ նախ ամփոփ կեր-
պով պատկերացնել թէ՛ ի՞նչ է ազգ մը, ի՞նչ է
հայրենիքի սերը, ե՞րբ պե՞տք է սիրել զայն, ի՞նչ
է հայուն նկարագիրը, հայրենասիրութիւնը ի՞նչ
բանի վրայ պե՞տք է հիմնուած ըլլայ եւ ի՞նչով
կը կազմուի պետութիւն մը: Այնուհետեւ ցոյց
պիտի տամ մեր այն բնական զինակիցները ո-
րոնք միշտ անբաժան են մեզմէ և անոնցմով
միայն կրնանք գտնել մեր ճակատագրին վերջ-
նական ու անխախտ լուծումը:

Քաջ եղէք ուրեմն և անվրդով, վայրկեանները
թէ և ցաւալի են և ողբերգական, սակայն վառնգ
չի կայ բնաւ մեր ազատութեան, վաղը, միւս
օրը եւ յառաջիկայ դարերը մերն են, աշխարհ
չի կրնար զանոնք կորզել մեզմէ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

1. ԽՆՁ Է ԱԶԳ ՄԸ. — Ազգը հոգի մըն է, ան-
նիւթական սկզբունք մը: Այս հոգին կազմող
երկու էական տարրերը, որոնք կարելի է ըսել
թէ մի են, այդ ազգին անցեալն են և ներկան:

Անցեալը հարուստ յիշատակներու հասարա-
կական սեփականութիւն մըն է, իսկ ներկան հա-
մաձայնութիւն մը միասին ապրելու և արժե-
ցնելու այն ժառանգութիւնը զոր անբաժանօ-
րէն ստացած ենք մեր նախնիքներէն: Ինչպէս
որ մարդ մը վայրկենապէս կամ յեղակարծօրէն
չի կազմուիր, այնպէս նաեւ ազգ մը մէկ օրէն
միւսը անակնկալօրէն երեւան չի գար, այլ եր-
կարատե ջանքերու, զոհողութիւններու և անձ-
նուիրութիւններու արգիւնքն է ան: Նախա-
հայրերու նկատմամբ մեր ունեցած պաշտամուն-
քը զգացումներուն ամէնահարազատը և թան-
կագինը եղած է ու այնպէս Կր պիտի մնայ միշտ:
Հերոսական անցեալ մը, մեծամեծ ու իմաստուն
մարդիկ, արժանաւոր և ճշմարիտ փառքեր,
ահա՛ ընկերային երեք գլխաւոր հիմնաքարերը,
որոնց վրայ հիմնուած է ազգային իտէալը:

Անցեալին մէջ հաւասար արիութիւններ
(քաղաքական կամ մշակութային), ներկային մէջ
հաւասար և անյողդողդ կամք, միասին մեծ

գործեր կատարած ըլլալ և այսօր ևս զանոնք չա-
րանակելու փափաք ունենալ, ահա՛ այն հիմնա-
կան պայմանները որոնց տո՛վ կը կազմուի ժողո-
վուրդ մը: Ինչո՞ւ է որ կը սիրուին հաւաքական գո-
հողութիւններն ու տառապանքները, — որովհետեւ
զանոնք մենք ամէնքս միասին տարած ու միա-
սին կրած ենք: Երբ ընտանիքի մը անդամներուն
հաւատար ջանքերով կառուցուած տուն մը մեզի
այնքան հաճոյք կը պատճառէ, չէ՞ որ ազդի մը
կանգունութիւնն ու բարգաւաճումը մեզի աւելի
ցնծութիւն պէտք է առթէ, քանի որ միլիոն-
նաւոր համայնեղ անհատներ տքնած ու չար-
չարուած ենք անօր այդ վիճակին համար:

Ապարտական գեղեցիկ երգ մը կ'ըսէ. «Մենք
ենք այն՝ ինչ որ դուք եղաք, եւ պիտի ըլլանք
այն՝ ինչ որ դուք եք»: Այս ուխտը իր պարզու-
թեան մէջ բոլոր հայրենիքներուն համառօտ
հիմներգը պէտք է ըլլայ:

Ազգ մը սերնն մեծ համերաշխութիւն մըն
է, տեսակ մը ամէնօրեայ հանրաքօնէ, որով
կ'արտայայտենք մեր միասին ապրելու, միասին
տառապելու, միասին ուրախանալու և միասին
վայելելու սրբազան կամքը:

2. ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԷՐԸ. — Ինչպէս որ մենք
կը սիրենք մեր մայրը կամ ստնտուն՝ իրենց
չապլած անթիւ խնամքներուն և պահպանու-
թեան համար, այնպէս նաև կը սիրենք ու կը
պաշտենք այն հողը որուն վրայ ծնած ենք եւ

կապուած ենք անոր մտնկական անհամար ու
անջինջ յիշատակներով:

Բայց մեր գուրգուրանքին պատճառը մի-
այն այս չէ, այլ հոն ունեցած ենք նաև եղ-
բայրներ ու նախնիք, որոնք իրենց խանդաղատ
ազգայտանքով կարևոր տեղ մը գրուած են
մեր երեւակայութեան մէջ:

Երբ հայրենիքի հողը կը խուսափի — մեր
դտքերուն ներքեւէն, երբ մեր կամքէն անկախ
գերագոյն պատճառով մը կը բաժնուինք անկէ
ու օտար երկիր կը մեկնինք, կարծես մեր Քի-
զիքական ու բարոյական կեանքը փախուսա
կուտայ մեզմէ:

Ո՛չ մէկ տեղ հայրենիքի սէրը այնքան գե-
ղեցիկ նկարագրուած է, որքան երբայական սա-
հաչակաւոր սաղմոսերգութեան մէջ.

«Բարեբունի գետին եզերիչ ևսած՝ մենք կ'ար-
տառեմք մտքերեղով Սիօնը... Երե պսսսնի
որ քեզ մոռնաւ, ո՛վ երուսաղիւմ, քող իմ աչ
ձեռքս գօսանայ եւ չեզուս փակցի քիւրքս այն
վայրկեանին որ պիտի դադրիւմ քեզ յիշելի»:

Եւ սակայն հայրենիքի սէրը մեր թուած
այս բոլոր գօրաւոր կապերէն աւելի ուրիշ բան
մըն ալ կը պարունակէ իր մէջ, ա՛յն է ազա-
տութիւնը: Բազաքացին միայն հայրենիք ու-
նի, իսկ գերին, ստրուկը կամ կոյր հպատակը՝
ծննդավայր:

Արդ, հայրենասիրութիւնը ո՛չ մէկ տեղ իր

գորութեան գազաթնակէտին հասած է, եթէ ո՛չ հին և նոր դարերու բոլոր ազատասէր ժողովուրդներուն մէջ: Քանի մը հազար Յոյներ բաւական եղան ետ մղելու համար միլիոն մը մահմետական բարբարոսներուն արշաւանքը: Հայ կական պատճութեան մէջ ևս Աւարայրի բուռ մը քաջերը չէին որ վանեցին պարսկական հազարաւոր ուժերը: Ղարապաղ, Սասուն և Ձէյթուն մուցուած չեն, ու քանի՞ են դեռ այսօր Արարատի ստորոտը այն կտրիճ հերոսները որոնք կուրծք կուտան անվեհերօրէն ամէն կողմէ իրենց վրայ խուժող արիւնարբու և խժուժ թշնամիներուն:

Միանգամ ընդ միշտ իր հայրենիքն ու խիղճը փրկելու համար է որ Հոլանտայի պէս փոքր ազգ մը ժՁ. դարուն վեր բարձրացուց սուրբ և նետուեցաւ Սպանիական անեղ պետութեան դէմ, որ իր բոլոր ուժովն ու բռնակալութեամբը կը կեղեքէր այդ խեղճ ժողովուրդը:

1789 ի յեղափոխութենէն յետոյ, երբ ամբողջ Եւրոպան գաշնակցեցաւ Ֆրանսայի դէմ՝ քաւել տալու համար իր ազատասիրութեան ոճիրը, իր անօթի և կիսամերկ կամաւորական բանակներուն շնորհիւ է որ այս վերջինը յաջողեցաւ պաշտպանել մայրենի հողը և անոր նորածագ հանրապետութիւնը:

Այսպէս ուրեմն հայրենիքի սէրը, ազնուա-

ցած ազատութեան սիրով, ու լաւ կազմակերպուած բարեկարգ պետութիւն մը սքանչելիքներ կը գործեն, երբ հայրենիք և քաղաքացի՝ զուգորդուած միեւնոյն ազնիւ և վսեմ գազափարներով՝ իւրաքանչիւրը իր բաժինը կը բերէ ընդհանուր յառաջդիմութեան գործին: Այսպիսի երկիր մը այլ ևս երկիր չէ, այլ երջանկութեան ցնձալից և հանգստաւէտ գրախտ մը:

3. ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԱԻՒԵԼԻ ՇՍՏ ՊԷՏՔ Է ՍԻՐԵԼԻ ԻՐ ԴԺՔԱՂՌՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՔԱՆ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆ.—կամպէթթա, Ֆրանսացի նշանաւոր դիւանագէտ-ատենախօսը իր Բանախօսութիւններ եւ Քաղաքական ճառեր (Discours et Plaidoyers politiques) գործին մէջ կ'ըսէ. «Ո՛հ, շատ հեշտ և գեղեցիկ բան է ըլլալ անգամ Ֆրանսայի մը, որ ունի գիտուններ, արուեստագէտներ, գործաւորներ, քաղքենիներ, դիւղացիներ, հանրապետական սքանչելի կառավարութիւն մը և մէկ սկզբունք, մէկ կամք պաշտպանելու համար հայրենիքը. չկայ մէկը որ ասոնցմով հպարտացած չկրկնէ. «Ես Ֆրանսական քաղաքացի եմ:

«Քայց կայ ուրիշ Ֆրանսա մը, զոր ո՛չ նուազ կը սիրեմ, Ֆրանսա մը որ աւելի յարգելի է ինձի.— այս այն Ֆրանսան է որ թշուաւ է, տկար և տասնըջորս դարերէ ի վեր կը տառապի, արդարութիւն և ազատութիւն կ'ազդազկէ, կը դիմէ շարունակ պատերազմի

դաշտը և հոն կը թափէ իր երակներուն բոլոր արիւնը, Ֆրանսան՝ զոր իր պարտականութիւններուն մէջ կը զրպարտեն և կ'անարգեն: Ո՛հ, այն Ֆրանսան կը սիրեմ իս մօր մը պէս, անոր է որ պէտք է զոհել մեր կեանքը, մեր անձնասիրութիւնը և մեր բոլոր եռասէր վայելքները, անոր համար է որ պէտք է ըսել... «Հոն ուր Ֆրանսան է՝ հոն է հայրենիքը»:

Արգեօք մեր հայրենակիցներն ալ այսպէս կը մտածեն: Ապահովարար ո՛չ ամէնքը, որովհետեւ վեց դարու երկարատև ստրկութիւնէ մը, հինգ տարուան նմանը չտեսնուած ահեղ նահատակութիւնէ մը և երկու տարուան փոքր ազատութիւնէ մը հաջորդարձեալ նոր պայքարներով ու սրտայոյց գալարումներով յառաջ եկած մեր նոր գոյավիճակը միթէ ատոր կարկառուն և անփիճկի ապացոյցը չէ՞: Հայը սորված է քիչ զոհողութիւններ ընել և ատոր համար իսկ դատապարտուած է տակաւին շարք մը աւելորդ շարձարանքներէ ու արիւնահեղութիւններէ վերջը քանել իր հաստատուն ու անխախտ ազատութիւնը:

Կ. ՀԱՅՈՒՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ. — Մենք ճնած ենք վառվռուն և աշխոյժ, աւելի վիճող քան տրամբարնող, յեղյեղուկ և դիւրաւ կարծիք փոխող: Աւելի շատ օգգային կեանք ապրողներն են որ այս բանը գիտեն ու մէկ մըն ալ անոնք, մեր օտար բարեկամները, որ մօտէն գիտած

են մեր տոհմային առաքինութիւններն ու յօսի վարժութիւնները ու ամէն առիթով յորդորած են մեզ սրբագրել այս վերջինները և ուղղել մեր խաթարուած նկարագիրը:

Ծանօթներէս Պ. Պըքըսթըն, որ 1920ին Ատանայի մէջ Լօրտ Մէյըր Ռելիֆի ներկայացուցիչն էր, և Կիլիկիոյ նախորդ բնագանուր կառավարիչ Պ. Պրէմօն յաճախ կրկնած են ինձի. «եզբայր, դուք ո՞ր աշխարհին մէջ կ'ապրիք, երեւակոյակա՞ն թէ իրական. ատիկա դեռ մենք չի կրցանք ճշդել: Ընէք ձեզ հովր ո՞ւրիկէ կուգայ և ձեր պաշտնջները ո՞ւրիկէ կը իղխին, քաշնի՞ իշխանութիւն կ'ուզէք, երե՞ք, չո՞րս, հի՞նգ վեց, ո՞րու հետ պէտք է խօսիլ, որ հասկնանք ձեր բուն նպատակը, համաձայնութիւն բառ արգեօք ձեր բառարանին մէջ գոյութիւն չունի՞»:

Ահա շատ իրաւացի և արդար կշտամբանք մը, որուն չեմ գիտեր թէ ինչով պէտք է պատասխանել և մաքրել մեր վրայէն այն արատը որ եռասիրութիւնն է: Չեմ ուզեր մեծ ակումբներուն և ժողովներուն մասին խօսիլ, զայնք ամենայնոյն գիւղական խեղճուկ ընթերցատուն մը ու հոն միեւնոյն տխուր երեւոյթներուն պիտի հանգիպիք. վէճ, կռիւ, կազ և անհատնում խօսուըտաւք, ինչո՞ւ, որովհետեւ մեծերուն նայելով տասնը հինգ տարեկան պատանին անգամ խելահաս և բռնագէտ է դարձեր, սովա-

վորութիւնը բնութեան է փոխուեր ու անվերջ կը շարունակուին անհամաձայնութիւնները, մինչեւ որ շունչերը հատնին, ուղեգնները դատարկանան և հարցը կորսնցնէ իր գլուխը:

Մեր ազգային նկարագրին այս թերի կողմը ես չեմ ըսեր թէ չուզուիր, բայց համոզուած եմ թէ տակաւին բաւական ժամանակ պէտք է ըլլալու համար խոհուն և բարեկիրթ ազգ մը:

Երբ կարգը գայ Հայաստանի անկախութեան մեր բնական զինակիցներուն վրայ խօսելու, այժմէն մեր որդեգրելիք մէկ քանի յատկութիւններուն կամ ձիրքերուն մասին առանձին պիտի խօսիմ:

5. ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ՀԻՄՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱՅ.— Հայրենասիրութիւնը, որպէսզի ստուգապէս բարոյական առաքինութիւն մը ըլլայ, պէտք է անհրաժեշտօրէն երկու կարեւոր զգացումներու վրայ հիմնուած ըլլայ. արդարութեան և մարդասիրութեան վրայ, վասնզի ասոր հակառակը ան կը դառնայ ու կը լինի անիրաւ, տարամերժ, նախանձօտ և անձուկ: Այն ատեն այլեւս առաքինութիւն մը չէ ան, այլ անպատուաբեր մոլութիւն մը, զոր դժբաղդաբար հիները վրէժխնդրական անյազ ոգիով մը մեծցնելով փոխանցած են այժմու քաղաքակիրթ (?) ընկերութիւններուն և ատով յաւերժացուցած են մարդկային նողկալի կիրքերէն երկուքը՝ ոճիրն ու

մարդասպանութիւնը:

Մտն թէսքիէօ բարոյական վիրաբուժի մը գօրեղ արտածանաչութեամբ քննելով այս տխուր ու զագրելի երեւոյթը, պարտականութիւններու լաւագոյն դասակարգումով մը հետեւեալ ամենաճիշդ և ազդու դեղագիրը կուտայ մեզի.

«Եթէ գիտնաւ բաւ մը որ օգտակար է ինձի, բայց վնասակար ընտանիքիս, իսկոյն զայն դուրս կը վճարեմ իմ մտքս: Եթէ գիտնաւ բաւ մը որ օգտակար է ընտանիքիս, բայց ո՛չ հայրենիքիս, կը ջանաւ մոռնալ զայն. իսկ թէ որ տեսնեմ բաւ մը որ օգտակար է հայրենիքիս, սակայն աղիսաբեր տիգերֆիլե եւ ընդհանուր մարդկութեան, ո՛ճիր մը կը նկատեմ զայն»:

Այսպէս ըմբռնուած ու կարգաւորուած հայրենասիրութիւն մը մեծ երջանկութիւն է ազգի մը համար և փրկաւէտ ազնիւ առաքինութիւն մը, որով ոխն ու հակառակութիւնը կը նուազին ժողովուրդներուն մէջ և մարդիկ կը սկսին զիրար սիրել նման բարեկամի մը, եղբօր մը կամ ընտանիքի մը, որ գիտեն յաճախ ներել իրարու անգիտակից թերութիւններուն:

6. Ի՞նչ է ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.— Պետութիւնը ընտանիքներու կամ անհատներու պատահական հաւաքոյթ մը չէ և ո՛չ ալ համախմբում մը յանկարծօրէն գումարուած նոյնասեռ, նոյնալեզու և նոյնազբաղ ցեղերու, այլ անիկա մարմին մըն է կազմակերպուած, որուն մէջ կը շրջի միեւ-

նոյն արիւնը, կ'ապրի միեւնոյն կեանքը և որ
կը շարժի միեւնոյն հաստատուն կամքով: Ըն-
կերութիւն մըն է ան՝ հաւաքուած օրէնքներու
և հանրային իշխանութեան մը ուժին ներքեւ,
կառավարութեան մը՝ որ պարտաւոր է գործա-
դրել այդ օրէնքները և ասով իսկ իր-բոլոր
անդամներուն կողմէ ներկայացնել ամբողջ ըն-
կերութիւնը: Թող սա երկու պաշտաններէն մէ-
կը կամ միւսը պակսի, այսինքն անդամներու
կեանքին ապահովութիւնը և պարտականու-
թեան ազատ գործադրումը, ու ահա անմիջա-
պէս կը փլչի այդ պետութիւնը:

Առանց օրէնքներու, ան որ կը հրամայէ,
տէր մը կամ բռնապետ մըն է միայն, իսկ ա-
նոնք որ կը հնազանդին գերիներ են: Առանց
գորաւոր իշխանութեան մը, օրէնքները անգոր-
ծադրելի և մեռեալ տառ կը մնան ու իւրա-
քանչիւրը կը շարժի իր քմահաճոյքին համե-
մատ՝ հետզհետէ լուծելով ու քայքայելով ըն-
կերութիւնը:

Այս արտաքին երկու նկատողութիւններուն
անհրաժեշտօրէն կը միանայ նաեւ երրորդ մը,
որ ընկերային մարմինին ատաղձը կը կազմէ և
յստաջ կը բերէ կեանք և միութիւն: Ո՛չ իշ-
խանութիւն մը և ո՛չ ալ օրէնք մը կրնան հաս-
տատուն ըլլալ և յաջող արդիւնքներ տալ, եթէ
անոնք չեն պատշաճիր զիրենք ներկայացնող
ժողովուրդի մը բարբերուն, գազափարներուն,

զգացումներուն ու ընդհանուր շահերուն. և
եթէ այս ժողովուրդն ալ իր կարգին միացած
չէ մտածումներու, սիրոյ, սովորութիւննե-
րու և պէտքերու համագործակցութեամբ մը,
այդ ազգը կամ պետութիւնը չի կրնար լա-
վախճան մը ունենալ: Ազատ ըլլալ և անկախ,
կը նշանակէ փրկուիլ օտարներու քմածին ու
անիրաւ կարգադրութիւններէն և ենթարկուիլ
ինքնորոշ և արդար օրէնքներու, այսպէս ըրած
են բոլոր ձերբազատուած ազգերը:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԵՒ ԱԶԳԻ ՄԱՍԻՆ
ՄԷԿ ՔԱՆԻ ՆՇԱՆԱԻՈՐ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
Կ Ա Ր Ծ Ի Ք Ը

Հայրենիքը չի նշանակիր ծննդավայր հողը
և ո՛չ սոլ լեզուի, ցեղի և կառավարութեան մի-
ութիւնը... ան իրաւունք մըն է ազատ ապ-
րելու, իրաւունք մը իր քաղաքացիի արժա-
նապատուութիւնը անաղարտ պահելու, իրա-
ւունք մը համարձակ չըջագայելու իր երկրին
մէջ, իրաւունք մը, բացի օրինական հարկէն,
իր աշխատութեան վարձքէն ո՛չ մէկ բան ահա-
մայ տալու, ազատօրէն խօսելու իր լեզուն և
չընդունելու բռնակալի մը, ո և է անձի մը
կամ աւարառու ազգի մը կողմէն զրուած օ-
րէնքները:

ԺԻՒԼ ԲԱՅԵՑ

Ընկերարան-Բարոյագէտ

* *

Ժողովուրդի մը մեծութիւնը չի չափուիր
իր թիւէն, ինչպէս մարդու մը մեծութիւնը իր
հասակէն, միակ չափը իր մտքին և առաքի-
նութեան քանակութիւնն է:

Վ. ՀԻԻԿՕ

Հանրաժամօր Բանաստեղծ

19-2010

* *

Հայրենիքի սէրը կ'առաջնորդէ բարքերու
ազնուացման, և բարքերու ազնուացումը կը
տանի դէպի հայրենիքի սէրը: Որքան քիչ կա-
րենանք գոհացնել մեր մասնաւոր կիրքերը,
ա՛յնքան շատ կրնանք նուիրուիլ հայրենիքի
սրբազան գործին:

ՄՈՆԹԷՍՊԻԵՑՕ

Հրապարակագիր և փիլիսոփայ

* *

Ազգ մը մեծ համերաշխութիւն մըն է, կազ-
մուած զսոցութեան զգացումովը անոնց՝ որ
այդ նուիրական պարտականութիւնը կատարած
են և անոնց՝ որ պատրաստ են զայն ընելու:

ՌԸՆԱՆ

Բանաստեղ և ֆնկուստ

* *

Հայրենիքը կ'ապրի իր գաւակներուն գոր-
ծակցութեամբ և աշխատութիւնով, և ընկերու-
թեան մը յօրինուածքին մէջ անօգուտ ուժ կամ
ազգակ՝ չի կայ:

ԺՈՒՅՐՈՒՍ

Իմաստաստեղ

* *

Յաճախ կը խօսին հայրենիքին համար
մեռնելու մասին, բայց չեն ըսեր թէ կ'ուզեն
անոր համար ապրիլ: Մեռնելը մէկ քանի վայր-

կեանի գործ է, իսկ ապրելը ամէն օրուան
գործ: Ասկէ զտա, իր հայրենիքին համար ապ-
րել և ամէն օր բան մը զոհել անոր, կը նշա-
նակէ զայն բարձրացնել և զօրաւոր ընել, ու
երբ վայրկեանը հասնի, մեռնիլ գիտնալ անոր
համար:

Հ. ՄԱՐԻՈՆ

Ժամանակից փոխառիայ

*
* *

Գլուխը ստեղծուած է խորհելու համար,
բայց ան պէտք է պատրաստ ըլլայ զինուորա-
կան սաղաւարտ կրելու՝ եթէ կ'ուզէ ազատ
մտածել:

Ժ. ԲԱՅԵՐ

*
* *

Պէտք է հայրենիքը զգացուի և ճանչցուի
գպրօցէն:

ՄԻՇԸԼԷ

Պատմաբան

ՄԵՐ ԲՆԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Մինչև հիմա խօսեցանք հայրենիքին և ա-
նոր յարակից պարագաներուն վրայ, այժմ անց-
նինք յայտնելու թէ՛ որո՞նք են այն հարազատ
միջոցները կամ բնական գինակիցները որոնց
չնորհիւ պիտի կրնանք փրկուիլ ներկայ ամե-
նադժուարին ու եղբրական կացութենէն և իր-
րեւ ազատ ազգ պահպանել մեր բազմատանջ,
բայց արգար գոյութիւնը:

Զինագաղաբէն ի վեր, որ քսանը չորս ա-
միսը լրացնելով քսանը հինգերորդը թեւակո-
խեց, ցաւալի է ըսել թէ, բացի խմբակ մը ի-
րատեսներէ ու անկեղծ հայրենասէրներէ, գրեթէ
բոլոր հայութիւնը ցնորքներու և շողջողուն խօս-
տումներու ետեւէ վազեց, չ'անդրադառնալով
բնաւ այն ուժերուն որոնք թաղուած էին իր մէջ
և կրնային միակ փրկիչը ըլլալ իր դարաւոր
նահատակ գերութեան:

Ճրանսան կիլիկիա մտաւ, պիտի պաշտպա-
նէ մեզ և օր մը այդ սիրելի հողամասը մայր-
հայրենիքին պիտի կցէ.— առաջին երսօց կալ
յուսասիաբուրիւն:

Միացեալ-նահանգներու նախագահ արդա-
րակորով Ուիլսոն կ'աշխատի ամերիկեան Քօն-

կրէին ընդունիլ տալ Հայաստանի մակնսան :
Եղաւ, կ'ըլլայ, պիտի ըլլայ, այնքան անհամ-
բեր մի' ըլլաք, հարկաւ բանի մը պիտի կա-
պեն, սպասեցէք, քաղաքականութեան մէջ ա-
ճապարանք չի կայ : — Երկրորդ ցնորք կամ
միասնութիւն :

Հայաստանի անկախութիւնը հաստատուե-
ցաւ վերջապէս իրաւականօրէն : Պետութիւննե-
րը պարտաւոր են ճանչնալ իրենց պաշտօնական
կնիքն ու ստորագրութիւնը, ա'լ վտանգ չկայ,
այսօր հանդիսաւորապէս կը ճանչնան և վաղն
ալ իբրև զինակից կ'օժանդակեն նիւթապէս : —
Երրորդ դիւրահաւանութիւն կամ շաւտեալութիւն :

Անգլիա ռազմամթերք և հագուստ կը ղըր-
կէ, իսկ Ամերիկա կը շարունակէ իր օժանդա-
կութեան գործը. հարկաւ մեզ առանձին չեն
ձգեր, և Սէվուի գաշնագիրը բռնի գործադրե-
լով՝ Ուիլսոնի գծած սահմաններուն համաձայն
Հայաստանի մետցեալ նահանգներն ալ մեզի
կուտան : Ի՞նչ ըսել է, Մուսթաֆա Քէմալ պի-
տի խոնարհի Եւսուպայի կամքին առջև : — Եր-
րորդ բանդագուշակ կամ մարգարէութիւն :

Պուշկիկները եկան վերջապէս, սխալ քա-
ղաքականութեան հետեւած են մինչև հիմա
մեր պետական վարիչներն ու պատուիրակու-
թիւնները : Ռուսին պէս լաւ բարեկամ կ'ըլլայ,
ժամանակին ան չէ՞ր որ մեզի հետ փրկեց Հա-
յաստանի մեծ մասը, և մանաւանդ մեր զօրա-

ւոր դրացին ան չէ՞, ինչո՞ւ չչարինք անոր
և հետեւինք հեռաւոր Արեւմուտքին խոր-
հուրդներուն, որոնցմէ մինչև այսօր ոեւէ օ-
գուտ չտեսանք : — հիկլերորդ երազսեալութիւն
կամ ինկնախաբէութիւն :

Այսպէս ահա մեր լաւատեսութիւնը,
պատմութենէն չօգտուելու զարմանալի սովո-
րութիւնը, անցեալը շուտ մոռնալու բարի (?)
յատկութիւնը և ուրիշներու վտանգելու վա-
ղիմի ունակութիւնը մեզ բերին ու հասցուցին
խրամատի մը եզերքը, որմէ ետ գառնալը թէ-
և ո՛չ այնքան գիւրիկ, սակայն կարծեմ այն-
չափ ալ դժուարին գործ չէ, եթէ զիտանք
քիչ մը ամփոփուիլ և գիմիլ անմիջապէս մեր
հետեւեալ բնական գաշնակից ուժերուն :

Ա. — ԶՕՐԵՂ ԿԱՄՔ,

Բ. — ՅԱՐԱՏԵՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎՃՅՒԱԿԱՆՈՒ-
ԹԻՒՆ,

Գ. — ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ :

Երբ ատնք ունենանք և ամրապէս գրու-
մենք մեր մտքերուն խորը, անտարակոյս որ
կը յաջողինք մեր բազմանքներուն մէջ և օ-
տարներն ալ կը հասնին այն ատեն մեզի օգ-
նութեան, որուն վրայ չափազանց յոյս ունենա-
լը, ինչպէս ըսինք, եթէ ո՛չ կարճատեսութեան,
ըսենք աշխարհը լաւ մը չճանչնալու կամ ու-
սումնասիրած չ'ըլլալու արգիւնք է :

Հիմա անցնինք առանձին առանձին և կա-
րելի եղած չափով տեսնելու թէ ի՞նչ են այս

ներք օտարները կամ ազգակները, որոնցմով պիտի վերականգնենք մեր հայրենիքը ու քանդուած հազարաւոր օճախները:

1. Ի՞նչ է ԿԱՄՔԸ.— կամքը հոգիի և սիրտի այն բացարձակ, գերագոյն զօրութիւնն է որով մարդ կը բարձրանայ և կ'աստուածանայ, ստեղծելով միջոցներ կեանքի գծնդակ պայմաններէն դուրս գալու, անկարելիութիւնները կարելիութեան վերածելու և իր մնուցած բարի խտէաններուն տիրանալու համար: Միջակութիւնները կամ թոյլ նկարագրի տէր անձերն են որ համակերպութիւնը իրենց առաջնորդ ունին և տկար մանուկի մը պէս կ'իյնան ուրիշներու հարուածին առջև՝ մեղկ, վհատած և ոգեսպառ:

Եթէ սալին վրայ մուրճի առաջին բաղխումը չի յաջողեցաւ գամը «կռնկ-կռնկու», ինչպէս կ'ըսէր Քամառ Քաթիպան, աուր երկրորդ հարուած մը և առելի ուժգին տուր, երրորդ մըն ալ աւելցուր ու անպայման պիտի հասնիս նպատակիդ: Ըսէ թէ պիտի յաջողիս, ամէն արգելք իր լաւ կողմերը ունի, մի՛ խորհիր թէ արդե՞օք... այլ վճռէ այո՞... ու պիտի գտնես գամը ուղղելու կամ կտորելու գաղտնիքը:

Հաստատակամ անհատները կամ ազգերը, որքան ալ ծանր և հաւուր ըլլան աղէտները, չեն վհատիր բնաւ, գիտեն թէ փորձաքարեր

են անոնք, որոնց վախճանը պիտի ըլլայ քաղցր ու ժպտահիւս յաղթանակը: Ազգերու իմաստութիւնը ըսած չէ՞ միթէ «Ո՛վ որ կը յաղթէ անաշխն խոչընդոտներուն, վերջը պիտի տանի բերաւոր վճռական յաղթանակներ»:

Դիտենք անգամ մը մեր շուրջը և փորձենք քանի՜ են անհատական թէ ազգային կեանքի մէջ անշիղ և անկամ էակները, որոնք ծառերուն տակը անփոյթ կեցած՝ կը սպասեն որ պտուղը իրենց բերնին մէջ իյնայ և ճաշակեն, կամ թէ ուրիշներ՝ որոնք կը փափաքին ամբան մէջ ձիւն հաւաքել և ձմրան մէջ ցորեն ցանել: Միամիտները անհամբեր են որ բաղդը իրենց ժպտի, վիճակահանութենէ մը խոչոր պարգեւներ չահին և կամ մէկը իրենց ձեռքը բռնէ որ կանգնին, անհուանականութիւններ՝ որոնց վրայ իմաստուն և փորձառու մարդիկ կը ծիծաղին:

Այդ կարգի անձերու մէջ կամքի և անհատականութեան պակասը կը շեշտուի. ուրեմն անոնց ու ինչպէս նաև կամազուրկ և անգործնական ազգերու մէջ պարտականութեան զգացումը պէտք է գրգռել:

«Ո՛չ մէկը, կ'ըսէ Կիկերոն, արժանի է ապրելու, եթէ կը վախնայ մահէն, ցաւէն, աքսորէն ու տառապանքներէն, և եթէ փորձութիւններէն նախապատիւ կը համարի հանգիստ ու ծոյլ կեանքը, ըսէք իրեն թէ իր բը-

նակավայրը այս երկրին մէջ չէ՛: Այսպէս չէ-
ի՞ն նաև մեր նախնիք և ներկայ ընդհանուր
պատերազմի ընթացքին իյնող մեր բոլոր զին-
ուորական և մտաւորական մեծ ու փոքր վե-
թերանները, որոնք կամքի և հաւատքի ան-
խորտակելի ուժով մը մեզ ապրեցուցին և ժա-
ռանգ թողուցին մեզի մեր հայրենիքը, մեր
լեզուն ու մեր գեղեցիկ գրականութիւնը՝ իբրև
անխախտ պարիսպներ անմահանալու և յաւեր-
ժանալու:

Բայց հոգեկան այս անստգիւտ կարողու-
թիւնը մի միայն այրերուն մէջ փնտռելու չէ,
կիներն ալ պարտաւոր են հագնիլ կամքի ան-
թափանց զրահը, որ զիրենք պիտի զօտեպնդէ
ընտանեկան և հայրենիքի ամէն կարգի կըն-
ճոտ վտանգներուն դէմ: Ու կիներ մեզմէ ա-
ւելի շատ պէտք ունի տոհմունութեան և համ-
բերութեան:

Որովհետև չէ՞ որ անոնք ալ մեզի նման
ենթակայ են ամէն օր Ֆիզիքական ցաւերու և
հիւանդութիւններու, չէ՞ որ մայրական պար-
տականութիւնները զանոնք յաճախ մեզմէ ա-
ւելի կը մաշեցնեն, չէ՞ որ հրդեհ, համաճարակ,
օդոդում և զինուորական արշաւանքներ անոնց
նաև այնքան վըաս կը պատճառեն որքան այ-
րերուն, ուրեմն անոնք ևս պարտաւոր են զին-
ւած ըլլալ յամառ կամքի գերազանց ուժով մը
և ինքզինքնին պաշտպանել վերոյիշեալ փոր-

ձանքներուն դէմ: Կայր համակերպութիւնը թէ՛
տոսկական և թէ՛ ընկերային կեանքի մէջ օգ-
տակար անձի մը մահուան հաւասար մեծ չա-
րիք մըն է, այդ շարիքէն կամ ցաւալի թերու-
թենէն հարկ է փրկել իզական սեուր:

Կիները տոհմունութեան և համբերութեան
անհրաժեշտօրէն պէտք ունին ըսինք: Երկրորդ
գլխաւոր պատճառը այն է որ, իբրև դաստի-
արակուհի, հիւանդապահուհի և խնամատա-
րութեան պաշտօնեայ, անոնք մեծ ծառայու-
թիւն կը մատուցանեն ու և է պետութեան:
Պատիկ զոհողութիւն է միթէ հիւանդ խնամի-
լը, մահամերձի մը սնարին մօտ մինչև վերջը
սպասելը և կամ խմբովին պատերազմի դաշտը
երթալը՝ վիրաւորեալներուն առողջութեան
հսկելու համար:

1833—36. Խրիմի պատերազմին ժամանակ
Անգլիացի մանկամարդ օրիորդ մը՝ Միս Նիխ-
թէնկալ՝ թողելով ընտանիք, հարօտութիւն և
պերճանք, ուղմբերու և գնդակներու տեղատա-
րափին տակ գնաց վիրաւորեալ հաւաքելու Ալ-
մայի և ինքէրմանի սարահարթներուն վրայ:
Ուրիշներ անոր հետնւեցան Բարիդի պաշար-
ման ատեն, իսկ համաշխարհային արգի հսկայ
կռուի միջոցին բազմաթիւ հայուհիներ՝ ոմանք
հիւանդապահի նուիրական պաշտօնով և ուրիշ-
ներ շայ կարմիր իճաչին անձնուէր անդամակ-
ցութեամբ անթիւ աղէտներու վէրքերը բուժե-

լու աշխատեցան: Ո՞վ պիտի համարձակէր ու-
րիմն ըսելու թէ կիներն ալ չունին իրենց կո-
րովը, և երբ առիթը ներկայանայ, չեն կրնար
իրենց փափուկ սըտին ամբողջ զօրութեամբը
զիմագրաւել տիեզերական անհուն չարիքները:

1867ի ժընէվի համաձայնագիրը պատմու-
թեան մէջ արդէն իր մասնաւոր տեղը զբաւած
է, և անիկա պիտի կազմէ անուրանալի փառքը
բոլոր քաղաքակրթուած տիկիներուն, որոնք
երկրի ընդհանուր արհաւիրքներուն դէմ իրենց
պատերազմը հրատարակեցին և ապացուցին թէ՛
մարդասպան զինուորական քաջագործութիւն-
ներուն քով ուրիշ աւելի բարձր և վեհանձն
արիութիւն մը կայ, որ կը փրկէ մարդու-
թիւնը ատուր և անվերադարձ կորուստներէ:

Կամքին հրաշքներուն մասին այսքան խօ-
սելէ յետոյ, հոս յառաջ կը բերենք Ֆրանսացի
երիտասարդ գրող Պ. Էօժէն Մօրօի մէկ սիրուն
բանաստեղծութիւնը, որ ցոյց կուտայ թէ ո՞ր-
քան ազնիւ բան է կամքը և ի՞նչքան մեծ իր
գերը մեր առօրեայ ջանքերուն մէջ՝ դէպի բա-
րին, ճշմարիտը և արդարը:

ԿԱՄՔ

(Ազգայնաբարձրութիւն)

Կամք, ո՞վ կամք գերմարդկային,
Դուն ես մեր փայր, վեհագոյն եւ մեծաշունփ
ճառագայթը,

Որ ողորդով մեր ժխուր սիրերը
Մեզ կ'ընես ամեհակարող, որուն անցեալ ամեհ
իկնէ կը խեղարհի:

Դուն այն մեծ արիին ես՝ որ մեզ կ'առաջնորդէ
դեպի յաջողութիւն:

Եթէ մեկի գորաւոր եմք, խաղաղ եւ ճախակնէնի,
Քեզի կը պարտիմք աստիք, ֆեզի՝ որ կը զարդարես
Մեր ճակատները դափնիներով եւ երջանկաբեւութիւն:

Դուն գիտես յաղթել ճակատագրին եւ փշրել ար-
գեցիները:

Ոչիկն կրնայ դիմարտել քու աստուածային խակդի-
ն եւ եթէ երթեմք, աւանդ, կը կարսակնեմք ու կ'ը-
ջակն գողոցուն,

Դուն ես որ կուսաս մեզի փայտիւն եւ կը կա-
սարես հրաշքներ:

Առանց ֆեզի չկայ խեղարհութիւն, ո՞չ ճանակն եւ
ո՞չ յոյս,

Ո՞չ ազգայնաբարձր եւ ո՞չ փրկութիւն:

Չուն ուր չես՝ խաւարն է որ կ'իշխէ,

Վիշտ, ցար, սարսափ եւ սակաւիկ ի՛նչեր...

Քու փափուկ յոյզերդ՝ մեր հոգիներուն մեջ

Կը բորբոսեմք կրակ մը, որ կ'ընէ յաղթող:

Հարեմաւոր մարդիկ ֆեզ կը կանչեն յաճախ,

Հասնելու համար շուտով անմահութեան փառքին:

Եթէ հոս (երկրի մեջ) երթեմք կը կրեմք հարուած,
Մերք բաղդը կ'ըլլայ անիրաւ եւ անշոք,

Մեր կոչին խկոյն կը հասնիս հգօր,
Եւ աղէսք փուքով կը վանես ի բաց:

Աստուծային կամք, հոռակնի՛շ փառքի,
Քաջերը կը տեսնեն քու մեջ մի յծակ (levier),
Որ կ'ընէ գիրեւն անհաս գօրական,
Անուանի հերոս, արժանի պատմութեան:

Սփռե ուրեմն, ո՛վ կամք գերհգօր,
Մեր մտքին մեջ սկար՝ շնորհ, մեծութիւն եւ ուժ.
Թող ազնիւ շողերդ մեզ միշտ պարուրեն,
Եւ ըզրան մեր ջանքերդ քարեկոյս, արդիւնաւոր:

2. ՅԱՐԱՏԵՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆՈՒ-
ԹԻՒՆ.— Յարատեւութիւնն է կամքի միջոցաւ
ձեռք բերուած գործը շարունակել և զայն կա-
տարեւրագործելու աշխատիլ՝ հակառակ երեւան
եկած զանազան կարգի խոչընդոտներուն կամ
արգելքներուն: Քանինն՝ ր անսնուած են հան-
ձարեղ, խորամանկ և ճարպիկ, որ թէեւ յաջո-
ղութիւններով բարձրացած, սակայն յարատե-
ւութեան սգիին բացակայութեան պատճառաւ
պզտիկ դժուարութենէ մը յուսահատած՝ կոր-
սընցուցած են ի վերջոյ թանկագին զոհողու-
թիւններով ստեղծած իրենց գիրքը, բարեկե-
ցութիւնն ու պատիւը:

Նոյնպէս քանի՛ քանի՛ ազգեր գտնուած
են, որոնք ազատ, խաղաղ և անկախ ապրելու

համար բիւրաւոր կարմիր արիւններ թափած
ու մարդկային անթիւ զոհեր տուած են, բայց
յեաոյ փոքրիկ ձախողուած է մը բարոյալքուե-
լով ու՛ քայքայուելով՝ մոռացութեան խաւար
վիհին մէջ կորսուած են:

Անճարակ և փոփոխամիտ մարդիկ անյաջո-
ղութիւնները կամ գործի մէջ տկարութիւննե-
րը յաճախ իրենց անողոք ճակատագրին կը վե-
րագրեն, առանց ինքնամփոփուելու և կը շա-
գատելու թէ սկսուած ձեռնարկին համար իրենց
ամբողջ ուժը թափած են, կամ թէ ըրե՞ր են
այն բոլոր պարտականութիւնները որոնք իրենց-
մէ կը սպասուէին:

Ո՛չ, անհատական կամ հանրային կեանքի
մէջ ճակատագիր չկայ, և անոնք որ կը պնդեն
անոր գոյութեան վրայ, պարզապէս ցոյց կուտան
թէ զուրկ են իրենք հաստատամտութենէ և
նկարագիրը չափազանց խախտու ու դիւրարեկ
է իրենց մէջ: Ծակատագիրը մարդը ինքն է և
բաղբը՝ յարատեւ ու անյողգողդ գործունէու-
թիւնը:

Եարատեւութեան հետ անբաժան կարեւոր
ու գովելի յատկութիւն մըն է նաեւ վճռակա-
նութիւնը, որ նախապէս լաւ մը և մանրակըր-
կիա կերպով քննելէ վերջը սեւէ խնդիր, ան-
հատի մը կամ ազգի մը կը ներշնչէ ուժգին և
ազդու կորով, ու շնչելով երկբայութեան
պատճառները, անմիջապէս շարժման մէջ կը դնէ

Ֆիզիքական, բարոյական և մտաւորական կարողութիւնները:

Օրինակներ շատ կան, սակայն ես կ'ուզեմ անոնցմէ գլխաւորները միայն հոս ներկայացընել, որոնք պիտի ծառայեն հաստատելու մեր նշանակած սկզբունքին ճշգուծիւնը և վարանամիտները պիտի ազատեն աւելորդ ու թուլամիտ շփոթութիւններէ:

Քարեկամներէս մարդ մը կը ճանչնամ որ անխորհուրդ և անհաշիւ ձեռնարկներով յանկարծ սնանկացած ու կորսնցուցած էր իր նախկին հարստութիւնը: Ամսուան մը ախ ու վախերէ և ունայն տրտուեցններէ ետքը պէտք եղաւ կրկին գործի սկսիլ: Այս անձը յիսուելը չորս տարեկան էր և քսանը հինգ տարի անընդհատ առեւտրական մեծ հաստատութիւն մը վարած էր: Ուր որ կը գիմէր, կը պատասխանէին իրեն թէ 'ա՛յ անցած էր իր ժամանակը և թէ հիմա դարը ճարպիկ, եռանդուն և գործունեայ երիտասարդներուն էր, որոնք թարմ մտքով ու մարմնական ուժեղ կազմուածքով շատ աւելի օգտակար կրնային ըլլալ՝ քան թէ իրեն պէս «արիւնը մեռած» ձերուկները:

Բայց ազնիւ ու ձեռներէջ մարդը չվհատեցաւ երբէք: «Ես ամբոխային յիմար տրամաբանութիւններէ չպիտի տարուիմ, ըսաւ, զբազում մը պիտի գտնեմ. ինձի համար և պիտի յաջողիմ»: Ու թէեւ յարմար առիթը իսկոյն չներկա-

յացաւ, սակայն մէկ քանի շարունակական պրպրտումներէ յետոյ գտաւ վերջապէս գործ մը և լծուեցաւ անոր՝ թէ՛ իր անձին և թէ ընտանիքին համար: Այժէն անգամ որ նոր ձախորդութիւն մը կը պատահէր: կը կրկնէր. «Ասոր ալ դարմանը պիտի գտնեմ, աշխարհ եկած չեմ մուրալու համար, իրաւունք ունիմ յաջողութեան և անկախութեան»: Եւ այսօր, շնորհիւ իր արաւակարգ ճիգին ու փորձառութեան, այս վճռական, աներկմիտ անձը վերստացաւ իր նախորդ դիրքը ու թերեւս քիչ մը աւելի բարեկեցիկ է և երջանիկ:

Անցնինք հիմա քիչ մըն ալ պատմական վճռականութիւններուն և ցոյց տանք թէ՛ զինւորական հաստատամտութիւններուն մէջ ինչ խոշոր և անուրանալի բարիքներ կան պարփակւած, որոնք բոլորէր մը մէջ կ'որոշեն ազգի մը ճակատագիրը ու անոր յաջորդ սերունդներուն խաղաղիկ բարգաւաճումը:

Անտիքոս Եպիփան գրաւած էր Եգիպտոսը, որ այն ատեն Հռովմայեցիներու գերիշխանութեան տակ կը գտնուէր: Այս վերջինները դեպան ղրկեցին անոր Աղեքսանդրիոյ մէջ և պահանջեցին որ հեռանայ, բայց յաղթականը խուսափեղական պատասխաններ տուաւ: Այն ատեն քաջասիրտ Հռովմայեցին քաշեց իր սուրը և անով շրջանակ մը գծելով անոր բոլորտիքը, արգիլեց զայն սահմանէն դուրս ելլելու: Ու

շնորհիւ այս յանդուգն դեռպանին, Հռովմ տէր
դարձաւ իր գրաւած հողերուն: Աշխարհի բոլոր
մեծ գործերը արդիւնք են այսպէս հաստատուն
և կտրուկ վճռականութիւններու:

Բոլոր անոնք որ անխախտ դրոշմ մը տուած
են իրենց դարին, եղած են վճռական մարդիկ,
պաշտպան անմիջական գործողութիւններու:
Տարտամն ու թոյլը, այն որ կը տատանի երկու
կարծիքներու միջեւ, չի կրնալով որոշել, թէ
անոնցմէ ո՞րը պէտք է ընդունի, իր անորոշու-
թիւնովը ցոյց կուտայ թէ անկարող է ինքզինքը
և ուրիշները կառավարելու ու ստեղծուած է
միշտ հպատակելու համար: Վճռական մարդը
չսպասեր ընաւ որ պարագաները նպաստաւոր
ըլլան կամ իրեն հպատակին, այլ կը ջանայ որ
այդ պարագաները կամ գէպքերը իրեն հնա-
գանդին:

Յուլիոս Կեսար երբ Ռուպիգոն հասաւ, որ
Հռովմի հողերուն սահմանը կը կազմէր — նուի-
րական և անբռնաբարելի սահման — իր վրճ-
ռական միտքը վարանեցաւ վայրկեան մը գը-
րաւելու համար գետին մը՝ ուր ո՛չ մէկ զօրա-
վար կրցած էր ոտք դնել առանց Մերակոյտին
հաւանութեան: Կեսար մտածեց, բայց իսկոյն
տուաւ իր վճիռը. «Քուէն նետուած է» ըսաւ,
և իր լեգէոններուն գլուխը անցած նետուեցաւ
գետը: Ու աշխարհի պատմութիւնը նոր փո-
փոխութիւններ կրեց այս խիզախ որոշումով:

Այն մարդը որ ըսած էր, «Եկի՛, տեսի՛,
յաղթեցի՛», չէր կրնար երկար ատեն չփոթու-
թեան մատնուիլ: Նարոլէոնի նման ան դիտէր
զոհել իր գաղափարներուն մէկ մասը՝ շահելու
համար կարեւոր յաղթանակներ: Երբ իր զօրա-
խումբերով Մեծն-Բրիտանիա մտաւ, բնակիչ-
ները երբէք չուզեցին իրեն անձնատուր ըլլալ՝
Կեսարի վճռական, անյողզող ոգին հասկցաւ թէ
իւր զինուորները կամ գէպի յաղթանակ պէտք
էր առաջնորդել և կամ գէպի մահ: Ուստի,
առանց ժամանակ կորսնցնելու, այրել տուաւ
Բրիտանիոյ ծովեզերքներուն մօտ գանուղ իր
նաւերը և ասով նահանջի ամէն յոյս խորտա-
կեց: Ահա՛ իր վճռական մարդու նկարագիրը և
ահա՛ իր բոլոր փառաւոր յաղթանակներուն
գաղտնիքը:

Մենք այս փաստերով անշուշտ չենք ուզեր
պանծացնել պատերազմներն ու անոնց յաճախ
փառամոլ հերոսները. ինչպէս ըսինք գրքոյկիս
առաջին մասին մէջ, մենք կուրք մի միայն
ինքնապաշտպանութեան համար կ'ընդունինք,
սակայն, ինչ որ ներկայիս նաև բացարձակ ճշ-
մարտութիւն է, կ'ուզենք կեանքի մէջ ամե-
նակարեւոր կէտ մը երեւան ըերել, ա՛յն է յա-
րատելութեան և վճռականութեան փրկարար ու
ազդեցիկ դերը, որով օճնչուած ազգերը աւելի
շուտ կրնան իրենց ճակատագրին և անդորրու-
թեան տէր դառնալ, քան թէ դիւանագիտա-

կան երկարապատում ու տաղակալի բանակ-
ցութիւններով :

Կաթիլ մը ջուրը շարունակ իյնալով կը
փշրէ հսկայ ժայռերը և աւազի կը վերածէ զա-
նոնք, այնպէս ալ թէև քիչ քիչ, բայց միշտ,
անփոփոխ ու կտրուկ քայլերով ուշ կամ կա-
նուխ կը տիրանանք վերջապէս մեր ազգային
ոսկեհիւս բաղձանքներուն և պանծալի, մեծ
խոհայններուն :

3. ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ. — Չուզեցի մեր եր-
րորդ զինակիցը ծառայութիւնն անուանել, ու-
րովհետև մէկը սիրելու և անոր ծառայելու
համար նախ պէտք է զինքը ճանչնալ, վստա-
հիլ իր նկարագրին և ուղղամտութեան վրայ
և յետոյ, եթէ պէտք ըլլայ, գործնականապէս
աջակցիլ իր օգտակար բոլոր ձեռնարկներուն :

Քաղաքականութեան մէջ նաև այսպէս է,
ոևէ պնտութիւն ծառայելու համար ոևէ ազգի
կամ կառավարութեան, կ'ուզէ անտարակոյս
գիտնալ թէ այս վերջինը արժանի՞ է վստահու-
թեան, զի եթէ կը տեսնէ թէ ան կը ճանչնայ
արդարութիւնը, կը գնահատէ անոր բարիք-
ները, բայց չգործադրեր զայն, այլ ընդհակա-
ռակը չարիք գործելու հետամուտ է, բնական
է որ ո՛չ իր վստահութեամբ կը պատուէ և ո՛չ ալ
նիւթական ոև է օժանդակութիւն կ'ընձեռէ
անոր :

“Video meliora proboque
Deteri ora sequor.,”

«Կը տեսնեմ բարին, կ'ընդունիմ զայն,
բայց չարին հետամուտ եմ», Լատին քերթող
Օվիտի այս վճիռը կարծես ժամանակակից պե-
տութիւններուն համար ըստած է: Ես բնաւ
համաձայն չեմ Խարբերգի Եփրատ գօլէճի նա-
խորդ հայտնէր տնօրէն Պ. Էրնէսթ Րիկլի վեր-
ջերս իզմիրի մէջ ըրած այն յայտարարութեան
թէ՝ Սմերթիկացիք զիտնալով հանդերձ մեր
դժբաղդութիւններուն մանրամասնութիւնները,
չուզեցին ամբողջութեամբ մեզի ծառայել, ընդ-
հակառը ապահով եմ թէ՝ եթէ անոնք բացար-
ձակ անկեղծութիւն տեսնէին դաշնակցներուն
և Ազգերու Լիկին մէջ, անպայման կը վստահէին
ու ոևէ հնարք կը գտնէին աշխարհը վերջին
տարիներու քառասային վիճակէն փրկելու հա-
մար :

Մեր հայ տխուր իրականութեան մէջ ևս
դժբաղդարար անկեղծութիւնն ու վստահու-
թիւնը կը բացակային միշտ: Ամէն օր անվերջ
ամբաստանութիւններ. — այսինչը այսպէս շար-
ժած է, այսինչը այնպէս խօսեր է, ծուռ եղած
է, շիտակ է, ո՛չ շիտակ չէ, ետյն, ևայլն,
ցաւալի երեւոյթներ են ասոնք, որ թէ՛ օտար-
ներուն և թէ՛ մեր ներքին կեանքին վրայ շատ
զէշ կ'ազդեն: Փոխադարձ համակրութիւն եւ
ջերմ վստահութիւն, ա՛յս պէտք է ըլլայ ներ-
կայ ճգնաժամային օրերուն մէջ իւրաքանչիւր
հայու նպատակը, որուն իրազօրժման համար
ամէն ջանք թափել պէտք է, և հարկ է ար-

տաքին յարձակումներուն դէմ մէկ ճակատ
կազմել՝ միակամ, միասիրտ և միաբան:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քայի մէկ ֆանի իրապես մեր իսպաղու-
քեան եւ երջանկութեան զանկացող ազգերէն, ո-
րոնք բարեկամ կոչուելու համար դեռ այժմոս
եւ կարկառուն բան մը չ'ըրին միեկեւ հիսնս,
հայ ազգը երկրի վրայ իրեն նեցուկ կամ օգնու-
կան չ'ունի, այլ իր բնական զինակիցները կամ
պաշտպաններն են, ինչպէս ըսինք վերը, գօրեղ
կարէր, յարատեւութիւնն ու վճռականութիւնը եւ
վստահութիւնը: Ասնոցսէ դուրս ուրիշներէ գոք
կամ օժանդակութիւն սպասելը երբ ո՛չ յիսն-
ութիւն՝ գեթ ջոյսամտութիւն է:

Մեզ դեպի պարտ կը սանի սեր,
Քաղաքարք՝ գեականութեան,
Իսկ կամքի շիղն մեր մուք գիտեր
Փոխէ արագ՝ պայծառ օրուան:
Սեւն ու սուգը չ'ունին օգուտ,
Հիւսա լացողն խեղն է ու վատ.
Կ'ուզե՞նք փրկել մեր ազգը շուտ,
Կործենք, շարժինք, օ՛ն, անվհաս:

ԿԱՄԻ ԵՒ ՅԱՐԱՏԵՒՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՆԻՑ ԽՕՄԲԵՐ

1.— Մեծ գործերը կը կատարուին մեծ օւ-
ժերով և զօրաւոր կամքով:

2.— Խորհրդատու՞ կը փնտռես, դիմէ՛
խղճիդ. նեցուկ կ'ուզես, դիմէ՛ հոգեկան ուժն-
րուդ կամ կորովիդ. ո՛ւժ՝ կը խնդրես, դիմէ՛
բազուկներուդ:

3.— Կեանքը հանրակառքի գծի մը կը նը-
մանի. եթէ առաջին կառքին չհասնիք, մի՛ յու-
ստհատիք, երկրորդին կամ երրորդին մէջ ան-
պատճառ պիտի գրաւէք ձեր տեղը:

4.— Կրնաք ծախել ձեր աշխատութիւնը,
բայց ձեր միտքն ու կամքը՝ ո՛չ, եթէ ասոնք օլ
ծախեցիք, ուրեմն մեռած էք դուք:

5.— Այս աշխարհի մէջ բան մը չենք կըր-
նար վերջացնել, բայց կրնանք սկսիլ և յարա-
տեւօրէն շարունակել:

6.— Բարձրացող ճամբաները միշտ ար-
գելքներ կամ խոչընդոտներ օւնին, կամք և
քաջասրտութիւն պէտք է նպատակին հասնելու
համար:

7.— Ժամանակը մի՛ անցնէք ձեր սխալ-
ներուն վրայ ողբալով: Սխալները իմաստու-
թեան դասեր են: Անցեալը չէք կրնար փոխել,

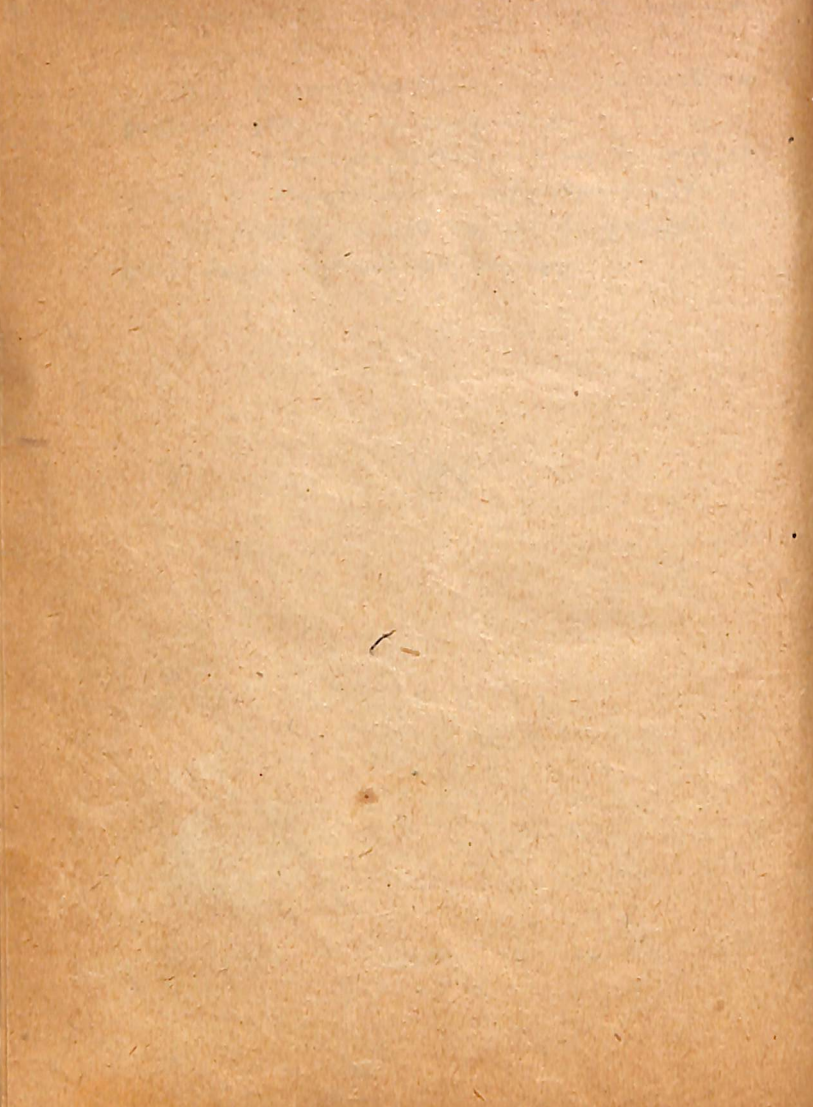
բայց հաստատուն կամքով կրնաք լաւ ապագայ
մը պատրաստել:

8.— Անկարելիութիւնք երկչտաներուն և
կամազուրկներուն ուրուականն է:

9.— Դժուարութիւններուն առջև տոկուն
ըլլալու է, ինչպէս ժայռը ալիքներուն դէմ:

10.— Այքը սրտին հայելին է, կամքը՝ հո-
գիին տոկունութեան փորձաքարը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1600314

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1600313

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1600312

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1600311

